

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

e-ISSN: 3006-6166

Педагогічна наука і освіта XXI століття

Електронний науково-методичний журнал

Випуск 1

Засновано у 2023 році

Рівне – 2023

УДК 37: 001 «20»

П 24

Педагогічна наука і освіта XXI століття: електронний науково-методичний журнал. Вип. 1. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.: Г. П. Пустовіт; ред. кол.: Г. П. Пустовіт, Н. О. Остапчук та ін. Рівне: РДГУ, 2023. 166 с.

Тематична спрямованість наукового фахового видання. Спеціальності, за якими видання публікує наукові праці: 011 Освітні, педагогічні науки; 012 Дошкільна освіта; 013 Початкова освіта; 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями); 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями); 016 Спеціальна освіта; 017 Фізична культура і спорт.

Редакційна колегія

Головний редактор: **Пустовіт Григорій Петрович**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Остапчук Наталія Олександрівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики, Рівненський державний гуманітарний університет.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena, доктор габілітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Вихрущ Анатолій Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Дичківська Ілона Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський Олександр Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Коляда Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна;

Кучай Тетяна Петрівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ;

Павелків Катерина Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Юрій Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Pobirchenko Natalia, доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніци (Республіка Польща);

Савчук Борис Петрович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Сяська Інна Олексіївна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри біології, здоров'я людини та фізичної терапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юзик Ольга Протасівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Баліка Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Вілавуч Іван, доктор філософії, PhD, викладач I клініки анестезіології і інтенсивної терапії Варшавського медичного університету (Республіка Польща);

Гудовсек Оксана Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Казанішена Наталія Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри біології та екології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Кіндрат Вадим Кирилович, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і практики фізичної культури і спорту Рівненського державного гуманітарного університету;

Костолович Тетяна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методик початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Сергій Вікторович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Skwarek Beata, доктор наук гуманітарних, доцент факультету суспільних і гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніци (Республіка Польща).

Ціпан Тетяна Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: проф. Пустовіт Г. П., проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.

Оприлюднено за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 13 від 28 грудня 2023 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2023

ЗМІСТ

Пустовіт Г., Коняхін Ю. Ціннісно-орієнтаційна складова процесу формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії..	5
Bagrij M., Greczanik N. Etyka w działalności zawodowej: jej znaczenie i rola.....	18
Білавич І., Білавич Г., Борис У. Гігієнічне просвітництво дітей та дорослих у Галичині (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.) у контексті сьогодення.....	29
Коляда Н. Педагогічне краєзнавство як міждисциплінарне наукове знання.....	42
Павелків К. Структура та принципи функціонування освітнього середовища університету в контексті іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.....	53
Розман І. Студентоцентрований підхід та цифрові технології як компетентнісна складова навчання.....	69
Баліка Л. Розвиток читацької компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти в умовах діджиталізації.....	80
Hudovsek O. Peculiarities of aesthetic education of junior schoolchildren in out-of-school educational institutions of ukraine in the late 19th – early 20th century.....	90
Нечипорук Л., Петрук Л. Соціально-педагогічна робота щодо профілактики булінгу в шкільному освітньому середовищі.....	99
Петренко С. Проблема професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців у рецепціях вітчизняних науковців останнього десятиріччя.....	115
Стельмашук Ж. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до організації волонтерської роботи з дітьми молодшого шкільного віку.....	130
Чалій Л. GPS-навігація як частина топографічної підготовки у туризмі..	141
Шамсутдинова М.-С. Формування ціннісного аспекта фахової підготовки майбутнього викладача іноземних мов.....	152

УДК 140.8:37.032:140.8+378.4

Пустовіт Григорій

доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри теорії і методики виховання,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0001-7754-0249
e-mail: h.pustovit@gmail.com

Коняхін Юрій

здобувач ступеня PhD за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
РДГУ; викладач II категорії, Відокремлений структурний підрозділ
Рівненського фахового коледжу Національного університету біоресурсів і
природокористування України,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0001-6009-7244
e-mail: koniakhin@ukr.net

ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Анотація. У статті досліджено особливості засвоєння цінностей та ціннісних орієнтацій майбутніми вчителями історії і їх вплив на процес формування професійних компетентностей. Доведено, що сформованість цінностей, а отже й ціннісних орієнтацій характеризує рівень зрілості й рівень професіоналізму майбутнього вчителя історії та його соціальну активність і творчі потенції. Розкрито сутність ціннісно-орієнтаційної складової процесу формування професійної компетентності майбутніх вчителів історії як їхню здатність щодо осмислення й визнання цінностей – суб'єктивних спонук у процесі здійснення усвідомленої цілеспрямованої власної освітньої діяльності. Визначено, що професійна спрямованість майбутнього вчителя історії є провідним чинником у формуванні його професійної компетентності. Зазначено, що сформована професійна спрямованість освітньої діяльності майбутніх учителів історії має розглядатися, як вибудована відповідно до особистісних

мотивів, потреб та інтересів система усвідомлених цінностей і відповідних їм ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, особистість, майбутні вчителі історії, професійна спрямованість, професійна компетентність, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми. На поступальний процес розбудови громадянського суспільства в нашій державі сьогодні мають суттєвий вплив соціально-економічні та зовнішньо політичні деструктивні процеси, спричинені цинічною повномасштабною агресією кацапії проти України. Водночас, ці процеси детермінували досить помітні позитивні зміни в особистісному ставленні переважної більшості громадян до держави, її незалежності та свободи кожного. Тому сьогодні особливої актуальності набуває пошук й реалізація нових дієвих підходів до удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх вчителів історії в закладах вищої освіти, у результаті чого відбувається ефективне формування їхньої сфери цінностей і ціннісних орієнтацій. Саме ціннісні орієнтації постають засобом ефективної реалізації цінностей, коли вони набувають особистісного сенсу для особистості. За цих умов цінності й ціннісні орієнтації відображають сутність напрямів творчої життєдіяльності особистості, рівнів її соціальної активності та виявляються насамперед у мотивах і потребах власної життєтворчої діяльності. На думку І. Галян, «...вони визначають загальну спрямованість інтересів та прагнень особистості, вибудовують ієрархію індивідуального вибору у будь-якій сфері, формують цільову й мотиваційну програму поведінки, детермінують рівень домагань та міру рішучості реалізації власного плану життя» [4, с. 31].

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Сьогодні в умовах кризи соціальних ідеалів, зневіри в оптимістичні перспективи, на думку У. Михайлишиної, важливе формування тих суспільно корисних цінностей, що є загальнозначущими, вічними та неперехідними» [10, с. 18].

У такому розумінні проблеми її філософсько-культурологічний контекст частково відображено у наукових працях В. Кременя, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської та інших.

Цінності як психологічна категорія є сьогодні предметом активного наукового пошуку, у межах якого вони визначаються як одна з форм відносин і ставлень між суб'єктом та об'єктом соціокультурного простору (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Б. Братусь, І. Дударенко, Л. Карамушка, З. Карпенко, С. Максименко, В. Москаленко, В. Панок, М. Савчин та ін.).

Сутність ціннісних орієнтацій сучасні психологи переважно трактують як установки, відношення й особистісні життєво важливі сенси індивіда, що характеризують внутрішню структуру ставлення особистості до різних суспільних, морально-духовних чи матеріальних цінностей (Г. Балл, І. Бех, І. Кон, З. Карпенко, В. Татенко, Ю. Швалб та ін.).

Проблеми неперервної професійної освіти вчителів, підвищення кваліфікації педагогів та їхній професійний розвиток знайшли своє відображення в наукових працях В. Андрющенка, І. Зязюна, Н. Ничкало, М. Боришевського, В. Олійника, І. Титаренко та інших.

Мета статті – на основі аналізу психологічних та педагогічних наукових підходів, теорій та концепцій визначити й схарактеризувати сутнісні ознаки ціннісно-орієнтаційної складової процесу формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії у закладі вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модернізація освітнього простору в державі передбачає якісне оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх вчителів історії в закладах вищої освіти. Пріоритетними цілями цих процесів є забезпечення цілісного розвитку особистості завдяки зростанню її розумового, духовного, морального, етичного, естетичного, емоційного, фізичного та соціального потенціалу; підготовка молоді до праці, активної ролі в економічному та громадському житті суспільства; формування умінь і навичок ефективної діяльності в умовах швидких змін технологій та мультикультурного суспільства; розвиток умінь і практичних навичок наукового мислення, критичного осмислення дійсності; набуття професійного і соціального досвіду(життєво важливих компетентностей) вибудови власної життєвої та професійної траєкторії становлення і розвитку; формування критичного й відповідального ставлення до власних дій і вчинків у соціоприродному середовищі; підвищення ролі соціальної активності та творчості у процесах формування професійних компетентностей майбутніх фахівців [16, с. 39–43].

Сьогодні усталеним в теорії і практиці професійної освіти є визнання того, що цінності та ціннісні орієнтації особистості майбутнього вчителя історії детермінують формування коло його інтересів, мотивів і освітніх потреб, визначають і корегують сутність вчинків і діяльності. У такий спосіб сформованість насамперед цінностей, а отже, і ціннісних орієнтацій характеризує рівень зрілості та певний рівень професіоналізму особистості майбутнього вчителя історії, зокрема можна їх розглядати як показник його

соціальної активності й творчих потенцій. У такому контексті є підстави вважати ціннісно-орієнтаційну складову процесу формування професійної компетентності майбутніх вчителів історії як їхню можливість щодо осмислення й визнання цінностей – суб'єктивних спонук у процесі здійснення усвідомленої цілеспрямованої власної навчальної діяльності в закладі вищої освіти. У такому розумінні цінності, на думку В. Кременя, «...це не те, що можна витратити на щось, що має перехідне, вузьке значення, а те, заради чого проживається життя... Цінність несе в собі зміст належного, вона повинна мати загальний характер для певного етапу життя, певної особистості та певної своєрідної культури» [7, с. 73].

Розвиваючи теорію цінностей, І. Бех акцентує увагу на тому, що сутність цінності «...охоплює все, що цінує особистість, що є для неї значущим і важливим. На кожному етапі розвитку суспільства створюється специфічний набір і вибудовується певна структура цінностей, які сприяють перетворенню соціальних норм та ідеалів на особистісні принципи життєдіяльності, оскільки перетворюються на внутрішні спонуки, зокрема мотиви її поведінки» [2].

Зі свого боку, Г. Михайлишин актуалізує увагу на тому, що «...ефективна модернізація сучасного українського суспільства ...неможлива за відсутності теоретичного осмислення, концептуалізації і ...продукування майбутніми вчителями власних професійних цінностей на основі сформованих адекватних уявлень про цінність освіти як суспільного явища та дієвої ієрархії аксіологічних пріоритетів освітньої сфери» [9, с. 202].

У контексті останнього І. Бех зазначає, що ієрархія особистісних цінностей і смислів, з одного боку, не дає особистості розчинитись в емпіричному бутті, втратити сутнісні потенції, оскільки розвинені особистісні цінності становлять основу внутрішнього світу як виразники стабільного, інваріантного, з іншого – дає змогу існувати та діяти вільно, тобто свідомо, цілеспрямовано [1].

У сучасних психолого-педагогічних наукових працях у галузі вищої освіти, теорії і методики професійної освіти, як засвідчили результати нашого дослідження, чітко простежена тенденція паралельного вивчення й характеристики сутності професійних цінностей і професійних ціннісних орієнтацій, професійної ідентичності та професіоналізму майбутніх вчителів у закладах вищої освіти [11].

Саме в контексті сучасної теорії цінностей особливої актуальності набуває дослідження проблем визначення й характеристики ціннісно-орієнтаційної складової процесу формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії. У межах цієї проблеми «...ціннісні орієнтації постають як певна

ієрархія інтересів і потреб особистості, згідно якої надається перевага певним цінностям у різних життєвих ситуаціях, спосіб розрізнення особистісних явищ і об'єктів за рівнем їхньої значущості для людини» [5, с. 991].

У такому розумінні формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів історії спрямовано насамперед на усвідомлене відокремлення значущого для них від другорядного, що немає суттєвого значення в процесах формування їхніх професійних компетентностей. Тоді можемо констатувати, що сформовані ціннісні орієнтації характеризують змістову складову спрямованості освітньої діяльності майбутніх вчителів історії в закладі вищої освіти, здатних самостійно вибудувати власну траєкторію професійного становлення та розвитку, самовизначитися з ефективними напрямками реалізації свого творчого потенціалу в різних формах професійної підготовки, а також набути умінь, навичок та досвіду побудови взаємовідносин із навколишнім світом, з іншими людьми та з самим собою. Отже, йдеться про набуття майбутніми вчителями історії не лише професійної і комунікативної компетентності, але й формування соціальної компетентності, що в сукупності забезпечує вибудову їхнього світогляду та сутнісних характеристик чіткої мотивації життєтворчої активності та діяльності. Саме сформована соціальна компетентність майбутнього вчителя історії є екстраполяцією їхніх знань про соціальну дійсність, зокрема і про себе, а також про сформовані соціальні уміння і навички соціальної адаптації та загалом соціалізації, завдяки інтеграції уже набутого соціального й особистого досвіду в процесі їхньої професійної підготовки.

Соціальний контекст поняття «цінність» складає основу розгляду його з позиції педагогічної науки, як все те, що є для особистості значущим, те, чим вона дорожить і керується у своїй навчальній діяльності у закладі вищої освіти та загалом у процесі життєдіяльності в оточуючому соціумі. Процес формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії, як свідчить аналіз теорії і практики професійної освіти, базується насамперед на усвідомленні та засвоєнні ними системи загально визнаних нині цінностей, що у процесі інтеріоризації набувають властивостей ціннісних орієнтацій. Так, на думку І. Галян, ціннісна сфера особистості має включати наступні підсистеми цінностей: моральні цінності (спрямовані на утвердження в міжлюдських стосунках гуманних начал, доброти, справедливості; одним із найбільших виявів моральності є ставлення до праці); громадянські цінності (з ними пов'язані такі якості, як: національна самосвідомість, соціальна активність і патріотизм); світоглядні цінності (належать до трансцендентних орієнтацій людини, що

допомагають оцінювати себе, свої дії з погляду цінностей вічних); екологічні цінності (виявляються у ставленні до навколишнього зовнішнього середовища та відповідальності щодо її захисту); естетичні цінності (розвиненість естетичних смаків, притаманне почуття прекрасного у будь-якій сфері життєдіяльності); інтелектуальні цінності (здатність мислити критично, протистояти експансивному нав'язуванню ззовні різних сумнівних еталонів, орієнтацій); валеологічні цінності (проявляються у відповідальному ставленні людини до свого фізичного та психічного здоров'я [4].

Водночас у системі цінностей майбутніх вчителів історії доцільним є виокремлення ще й важливих професійних цінностей. Без сумніву, як зазначає Є. Мамчур, «... наявність професійних цінностей забезпечує сумлінне ставлення до праці, майбутньої професійної діяльності, спонукає людину до творчого пошуку, вдосконалює у свідомості здобувача вищої освіти умовну модель майбутньої фахової діяльності, що слугуватиме орієнтиром для професійного саморозвитку і самостановлення» [8, с. 59].

Отже, можемо зробити висновок, що такі цінності мають насамперед соціально-педагогічне забарвлення, трансформуючись у ціннісні орієнтації, що визначають цілісність і системність та спрямування вчинків, поведінки й діяльності особистості та є складовими структури її свідомості й самосвідомості. Тоді є всі підстави для розгляду «... ціннісних орієнтацій особистості як провідних установок (мотивів, потреб, інтересів) стосовно тих чи інших соціальних і суто професійних чи життєво важливих цінностей, насамперед певних сформованих установок щодо власного навчання, праці, соціальної активності і конкретної важливої для неї діяльності» [15].

У такому контексті, як зазначає Л. Коберник, ціннісні орієнтації є важливими елементами внутрішньої структури особистості, закріпленими у процесі набуття життєвого та професійного досвіду індивіда й усієї сукупності його переживань і устремлінь. Саме вони відокремлюють важливе для певної людини від несуттєвого та проявляються у стратегіях її життя та реальній поведінці [6, с. 28–32].

Відтак, можемо констатувати, що ціннісно-орієнтаційна складова процесу формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії ми висвітлили, з одного боку, як усвідомлення, перетворення й удосконалення ними освітнього середовища закладу вищої освіти, тоді як, з другого – вона є одним з провідних способів підвищення якості професійної підготовки. У такому контексті, визначившись з ціннісно-орієнтаційною складовою процесу

формування професійної компетентності майбутнього вчителя історії, доцільним є характеристика цього феномену з погляду його сутності як особистісної якості, що займає провідне місце в ієрархії ціннісно-орієнтаційної структури особистості та в той же час детермінується її професійною спрямованістю [13, с. 252–257].

За такого підходу професійна спрямованість особистості майбутнього вчителя історії, за нашим переконанням, – це провідний чинник у формуванні та розвитку його професійної компетентності. Оскільки, за своєю сутністю, вона є певною ієрархічно вибудованою самим майбутнім вчителем історії системою мотивів, освітніх потреб як домінанти у власному професійному становленні та розвитку відповідно до сформованих цінностей і ціннісних орієнтацій, особистісних прагнень щодо досягнення мети та конкретних цілей їхньої навчально-розвивальної діяльності в закладі вищої освіти. Саме аналіз останнього дає підстави стверджувати, що професійна спрямованість особистості майбутнього вчителя історії відіграє важливу роль у підвищенні якості процесів формування професійної компетентності, та водночас, розглянута нами як провідний чинник її ефективного формування. Підтвердженням доцільності цього висновку є думка В. Рибалка про те, що «... професійна спрямованість як провідна професійна якість вчителя дає йому змогу адекватно оцінювати й аналізувати закономірну сутність педагогічних явищ і процесів, ефективно орієнтуватися у різноманітних навчальних, виховних і розвивальних ситуаціях, передбачати та чітко вибудовувати цілеспрямовані способи впливу на становлення і розвиток інтелекту й духовного світу зростаючої особистості» [14].

Проаналізувавши сутність різних підходів щодо трактування змісту професійної спрямованості майбутнього вчителя історії в сучасній теорії і методиці професійної освіти, можемо констатувати, що її характерною ознакою є відповідність спрямованості освітнього процесу закладу вищої освіти на формування інтелектуально розвиненого й соціально активного майбутнього фахівця. Водночас, у сучасних психологічних теоріях і концепціях, професійна спрямованість майбутнього фахівця визначена провідною, інтегральною психічною властивістю, що передбачає загальний напрям його діяльності в різних конкретних професійних ситуаціях чи обставинах життя. Отже, можемо стверджувати, що саме професійна спрямованість визначає психологічний аспект життєдіяльності особистості, а тому має суттєвий вплив на формування особистісних потреб, цілей і мотивів, зокрема і суб'єктивного ставлення до

різних об'єктів, подій і явищ оточуючої дійсності, конкретної професійної діяльності та сформованості провідних індивідуальних цінностей та ціннісних орієнтацій [3].

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що сформована професійна спрямованість освітньої діяльності майбутніх вчителів історії у закладі вищої освіти має сьогодні розглядатися як вибудована у відповідності до особистісних мотивів, потреб та інтересів система визнаних й усвідомлених цінностей і відповідних їм ціннісних орієнтацій, які і визначають їхнє ставлення до майбутньої професійної діяльності, тому сприяють реалізації особистісних устремлінь щодо досягнення високого рівня професіоналізму й педагогічної майстерності, завдяки ефективному формуванню цілого спектру професійних компетентностей. Саме у такому контексті розуміння проблеми до змісту професійної компетентності І. Зязюн включав знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології та рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості й професійно значущі якості майбутнього вчителя [12, с. 34].

У такому значенні ціннісно-орієнтаційна складова процесу формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії безпосередньо проявляється в їхній освітній діяльності, хоча за такого розуміння проблеми, можемо зробити висновок, що у кожній професійній групі вибудовується свій зміст освітньої діяльності, а отже, і своя система цінностей. Крім цього, очевидним є те, що такі ієрархічно вибудовані у свідомості особистості ціннісні орієнтації є детермінуючим чинником обґрунтування нею змісту й спрямування важливих для неї професійних вчинків і діяльності. Звідси актуальною є думка Г. Печерської про те, що, «...професійні ціннісні орієнтації – це індивідуальне, особистісне утворення, саме вони забезпечують якісне виконання фахівцем професійної діяльності» [13, с. 256]. Тоді ціннісно-орієнтаційну складову процесу формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії можна розглядати з позиції її теоретико-змістового та конкретного процесуально-прикладного аспекту реалізації в освітньому процесі закладу вищої освіти. Сутність теоретико-змістового аспекту складають насамперед *цілепокладаючі* цінності і ціннісні орієнтації (сформовані мотиви, освітні потреби й інтереси, що детермінують засвоєння комплексу теоретичних професійних знань, умінь, навичок і досвіду їх практичного застосування; усвідомлення й визнання значущості насамперед для себе обраної професії; побудова концепції «Я-фахівець» у свідомості майбутнього вчителя історії). У

структурі конкретного процесуально-прикладного аспекту провідними є цілі підвищення якості професійної підготовки майбутніх вчителів історії завдяки формуванню їхньої професійної компетентності. Важливими професійними рисами, що формуються у межах цих двох аспектів є сформоване відчуття свободи у прийнятті власних рішень та відповідальність за них; толерантність у визнанні результатів дій, вчинків і поведінки учнів у майбутній професійній діяльності, повага до їхніх думок і почуттів; вироблення умінь і навичок упровадження педагогіки партнерства; здійснення доцільного вибору власних дій і вчинків у нестандартній ситуації; ефективна реалізація власних професійних знань, творче використання умінь, навичок та власного педагогічного досвіду; дисциплінованість, ініціативність і відповідальність у здійсненні майбутньої професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Професійна компетентність вчителя історії є результатом усвідомлення ним цінностей і ціннісних орієнтацій майбутньої професійної діяльності, завдяки накопиченню й удосконаленню процесів засвоєння певних зразків професійних вчинків і поведінки, соціальної і психологічної адаптації до типових ситуацій його майбутньої професійної діяльності, а також набуття досвіду професійної діяльності. Важливим напрямом подальших досліджень є залучення майбутніх вчителів історії до активної педагогічної діяльності з подальшим самоаналізом та оцінкою під час організації педагогічної практики; розгляд і розв'язання ними проблемних педагогічних ситуацій з метою розвитку саморегуляції та рефлексії – як процесу осмислення і переосмислення особистістю свого досвіду, знань про себе, оцінок, думок, відносин тощо; формування професійної компетентності майбутніх вчителів історії у сфері організації плідного спілкування і співпраці усіх учасників творчого освітнього середовища закладу загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Підручник для вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
3. Галузьяк В. М., Тихолаз С. І. Розвиток професійної спрямованості студентів вищих медичних навчальних закладів: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. 228 с.

4. Галян І. М. Психологія ціннісно-сміслової саморегуляції майбутніх педагогів: дис. ... д-ра психології: 19.00.01. Київ, 2017. 532 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. Наука і освіта. *Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України*. 2008. № 4–5. С. 28–33.
7. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2009. 520 с.
8. Мамчур Є. Розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови: монографія. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2021. 219 с.
9. Михайлишин Г. Й. Цінності освіти як засіб досягнення мети суспільного поступу. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць*. 2011 Том 47. С. 202–209.
10. Михайлишина У. Б. Соціально-психологічні засади функціонування цінностей у студентських групах в умовах освітнього середовища: дис. ... д-ра псих. наук: 19.00.05. Сєверодонецьк, 2018. 525 с.
11. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с.
12. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. В. Кривоніс та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – 2 ге вид., допов. і переробл. Київ: Вища школа, 2004. 422 с.
13. Печерська Г. О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів. *Збірник наукових праць. Психологічні науки*. 2013. Том 2. Випуск 10 (91). С. 252–257.
14. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: навчальний посібник. Одеса: Букаєв В. В., 2009. 579 с.
15. Федух І. С. Визначення змісту поняття «ціннісна орієнтація» у сучасній психолого-педагогічній науці. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_3_25
16. Ціхоцька О., Лозинська Л. особливості формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в сучасних умовах. *Молодь і ринок*. 2016. №1 (132), с. 39–43.

REFERENCES

1. Bekh I. D. *Vykhovannia osobystosti [Education of Personality]: Pidruchnyk dlia vyshchych navchalnykh zakladiv*. Kyiv: Lybid, 2008. 848 s. [in Ukrainian]

2. Bekh I. D. Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnostei: monohrafiia [Personality on the Way to Spiritual Values: monograph]. Kyiv – Chernivtsi: «Bukrek», 2018. 320 s. [in Ukrainian]
3. Haluziak V. M., Tykholaz S. I. Rozvytok profesiinoi spriamovanosti studentiv vyshchych medychnykh navchalnykh zakladiv: monohrafiia [Development of Professional Orientation of Students of Higher Medical Educational Institutions: Monograph]. Vinnytsia: Nilan-LTD, 2016. 228 s. [in Ukrainian]
4. Halian I. M. Psykholohiia tsinnisno-smyslovoi samorehuliatsii maibutnykh pedahohiv: dys. ... d-ra psykholohii: 19.00.01 [Psychology of Value-sense Self-regulation of Future Teachers: Dys.Dr. Sciences: 19.00.01]. Kyiv, 2017. 532 s. [in Ukrainian]
5. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V. H. Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. [in Ukrainian]
6. Kobernyk L. O. Rol ta mistse tsinnisnykh oriientsatsii u formuvanni osobystosti [The Role and Place of Value Orientations for the Formation of Personality]. *Nauka i osvita. Naukovo-praktychnyi zhurnal pivdennoho naukovoho tsentru APN Ukrainy*. 2008. No 4–5. S. 28–33. [in Ukrainian]
7. Kremen V. H. Filosofiia liudynotsentryzmu v stratehiakh osvitnoho prostoru: monohrafiia [Philosophy of Human-centeredness in Strategies of Educational Space: monograph]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2009. 520 s. [in Ukrainian]
8. Mamchur Ye. Rozvytok profesiino-tsinnisnykh oriientsatsii maibutnykh uchyteliv inozemnoi movy: monohrafiia [Development of Professional and Value Orientations of Future Foreign Language Teachers: monograph]. Uman: Vydavets «Sochinskyi M. M.», 2021. 219 s. [in Ukrainian]
9. Mykhailyshyn H. Y. Tsinnosti osvity yak zasib dosiahnennia mety suspilnoho postupu [Values of Education as a Means of Achieving the Goal of Social Progress]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii: Zbirnyk naukovykh prats*. 2011 Tom 47. S. 202–209. [in Ukrainian]
10. Mykhailyshyna U. B. Sotsialno-psykholohichni zasady funktsionuvannia tsinnostei u studentskykh hrupakh v umovakh osvitnoho seredovyshcha: dys. ... d-ra psyk. nauk: 19.00.05 [Socio-psychological Bases of Values Functioning in Student Groups in the Conditions of Educational Environment: Dys.Dr of Psychology degree: 19.00.05]. Sievierodonetsk, 2018. 525 s. [in Ukrainian]
11. Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini: monohrafiia [National Report on the State and Prospects of Education in Ukraine: Monograph] / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; za zah. red. V. H. Kremenia. Kyiv: KONVI PRINT, 2021. 384 s. [in Ukrainian]
12. Pedahohichna maisternist: pidruchnyk [Pedagogical Mastery: textbook] / I. A. Ziazun, L. V. Kramushchenko, I. V. Kryvonis ta in.; za red. I. A. Ziazuna. – 2 he vyd., dopov. i pererobl. Kyiv: Vyshcha shkola, 2004. 422 s. [in Ukrainian]

13. Pecherska H. O. Profesiini tsinnisni orientatsii vchyteliv [Professional Value Orientations of Teachers]. *Zbirnyk naukovykh prats. Psykholohichni nauky*. 2013. Tom 2. Vypusk 10 (91). S. 252–257. [in Ukrainian]

14. Rybalka V. V. Teorii osobystosti u vitchyznianiі psykholohii ta pedahohitsi: navchalnyi posibnyk [Theories of Personality in National Psychology and Pedagogy: Textbook]. Odesa: Bukaiev V. V., 2009. 579 s. [in Ukrainian]

15. Fedukh I. S. Vyznachennia zmistu poniattia «tsinnisna orientatsiia» u suchasniі psykholoho-pedahohichniі nautsi [Defining the Content of the Concept of «Value Orientation» in Modern Psychological and Pedagogical Science]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. 2011. Vyp. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_3_25 [in Ukrainian]

16. Tsikhotska O., Lozynska L. osoblyvosti formuvannia tsinnisnykh orientatsii studentskoi molodi v suchasnykh umovakh [Peculiarities of Formation of Value Orientations of Student Youth in Modern Conditions]. *Molod i rynok*. 2016. No 1 (132), s. 39–43. [in Ukrainian]

**VALUE-ORIENTED COMPONENT OF THE PROCESS
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE
HISTORY TEACHERS**

Hryhorii Pustovit

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Professor at the Department of
Theory and Methods of Education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7743-7831
e-mail: h.pustovit@gmail.com

Yurii Koniakhin

PhD candidate in the speciality
011 Educational and Pedagogical Sciences,
Lecturer of the 2nd Category at the
Separate Structural Subdivision of
Rivne Professional College of the
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6009-7244
e-mail: koniakhin@ukr.net

Abstract. The article deals with the investigations of the peculiarities of acquiring values and value orientations by future history teachers and their influence on the process of forming professional competence, which are based on the analysis of philosophical, cultural, psychological, pedagogical, and socio-pedagogical scientific sources and practice of higher education institutions. It has been proved that the formation of values and, thus, value orientations describe the level of maturity and professionalism of the future history teacher, as well as his/her social activity and creative potential. The author reveals the nature of the value-based component of the process of forming the professional competence of future history teachers in terms of their capability to comprehend and identify values as subjective motives in the process of implementing conscious purposeful learning activities. In this way, value orientations emerge as a certain hierarchy of interests and needs of an individual, according to which certain values are preferred in different life circumstances. In turn, it is determined that the professional orientation of the future history teacher is a crucial factor in the formation of his/her professional competence. Consequently, the formed professional orientation of future history teachers' learning activities in a higher education institution nowadays should be considered as a system of recognised and conscious values and relevant value orientations constructed by personal motives, needs, and interests. In this case, the value-based component of the process of developing the professional competence of future history teachers may be considered from the perspective of its theoretical and content and specific procedural and applied aspects of realisation in the educational process of a higher education institution.

Keywords: values, value orientations, personality, future history teachers, professional orientation, professional competence, higher education institution.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2023 р.

Електронне науково-методичне видання

**Педагогічна наука і освіта
XXI століття**

Науково-методичний журнал

Випуск 1

Упорядники:

**проф. Пустовіт Г. П., проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.,
доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Рекомендовано до оприлюднення 28.12.2023 р.
Ум. друк. арк. 9,5.

П 24 **Педагогічна наука і освіта XXI століття:** науково-методичний журнал. Вип. 1. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.: Г. П. Пустовіт; ред. кол.: Г. П. Пустовіт, Н. О. Остапчук та ін. Рівне: РДГУ, 2023. 166 с.

УДК 37: 001 «20»

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2023